

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра прав людини та юридичної методології

Навчально-методичний посібник

з навчальної дисципліни

«Правові системи сучасності та їх політичні профілі»

для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії».

Харків 2024

Погребняк С.П., Зінченко О.В. Правові системи сучасності та їх політичні профілі: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Харків: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. 42 с.

Розробники:

Погребняк Станіслав, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
прав людини та юридичної методології;

Зінченко Олена, доктор історичних наук, професор, професор кафедри прав
людини та юридичної методології.

Затверджено на засіданні кафедри прав людини та юридичної методології
протокол № 1 від 31 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

Станіслав ПОГРЕБНЯК

З М І С Т

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	10
5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ.....	22
6. ФОРМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.....	24
7. СЛОВНИК.....	27
8. ЛІТЕРАТУРА.....	37

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Правові системи сучасності та їх політичні профілі»

Мета навчальної дисципліни «Правові системи сучасності та їх політичні профілі» – формування у студентів системи знань про функціонування та розвиток основних правових систем та їхні типи, про політичні системи та політичні режими, про типи країн за рівнем демократії, місце України на правовій та політичній карті світу, формування навичок використання порівняльно-правової методології.

Завдання навчальної дисципліни «Правові системи сучасності та їх політичні профілі»:

- засвоєння студентами всього кола питань, що стосуються особливостей функціонування основних правових систем сучасності, їх класифікації та типології;
- формування у студентів знань про найбільш важливі спільні та специфічні риси правових сімей світу;
- формування у студентів знань про найбільш важливі риси політичних систем;
- формування у студентів вмінь аналізу особливостей політичних профілів правових систем сучасності за індексом демократії;
- засвоєння студентами всього кола питань, що стосуються особливостей взаємодії правової системи України з іншими правовими системами світу;
- формування у студентів вмінь проведення порівняльно-правових та порівняльно-політичних досліджень;
- формування основних вмінь щодо використання цих знань в подальшій професійній діяльності.

Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти:

ПК-1. Здатність усвідомлювати наслідки глобалізації у сучасному демократичному суспільстві.

ПК-2. Здатність усвідомлювати сутність та зміст правової системи.

ПК-3. Здатність усвідомлювати сутність та зміст політичної системи.

ПК-4. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних правових системах.

ПК-5. Здатність до здійснення наукових досліджень політико-правових процесів.

ПК-6. Засвоєння сутності основних «стовпів» політичних систем.

ПК-7. Здатність до осмислення індексу демократії та його основних категорій.

ПК-8. Здатність класифікації країн за рейтингом демократії.

ПК-9. Здатність усвідомлювати сутність та зміст міжнародних стандартів в сфері розвитку демократії.

ПК-10. Здатність екстраполювати досвід зарубіжних країн у сфері політичної діяльності на вітчизняні реалії.

ПК-11. Здатність знаходити, обробляти й аналізувати інформацію політико-правового характеру.

ПК-12. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в повних демократіях скандинавського, європейського та азійського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-13. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в повних демократіях північноамериканського, південноамериканського, австралійського та африканського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-14. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в недосконалих демократіях європейського та

азійського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-15. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в недосконалих демократіях північноамериканського, південноамериканського, австралійського та африканського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-16. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в гібридних країнах, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-17. Здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в авторитарних країнах, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

ПК-18. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної правової та політичної науки.

ПК-19. Здатність до наукового моделювання національних, регіональних та глобальних політичних процесів.

ПК-20. Уміння та навички щодо опрацювання та верифікації друкованих й електронних наукових джерел.

Перелік результатів навчання здобувача вищої освіти:

РН НД – 1.1. Усвідомлювати наслідки глобалізації у сучасному демократичному суспільстві.

РН НД – 1.2. Усвідомлювати сутність та зміст правової системи.

РН НД – 1.3. Усвідомлювати сутність та зміст політичної системи.

РН НД – 1.4. Демонструвати вміння описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних правових системах.

РН НД – 1.5. Здійснювати наукові дослідження політико-правових процесів.

РН НД – 1.6. Розуміти сутність основних «стовпів» політичних систем.

РН НД – 1.7. Осмислювати індекс демократії та його основні категорії.

РН НД – 1.8. Демонструвати вміння класифікувати країн за рейтингом демократії.

РН НД – 1.9. Демонструвати вміння усвідомлювати сутність та зміст міжнародних стандартів в сфері розвитку демократії.

Р.Н. – 1.10. Демонструвати здатність екстраполювати досвід зарубіжних країн у сфері політичної діяльності на вітчизняні реалії.

РН НД – 2.1. Демонструвати здатність знаходити, обробляти й аналізувати інформацію політико-правового характеру.

РН НД – 2.2. Презентувати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в повних демократіях скандинавського, європейського та азійського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД – 2.3. Презентувати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в повних демократіях північноамериканського, південноамериканського, австралійського та африканського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД – 2.4. Демонструвати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в недосконалих демократіях європейського та азійського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД – 2.5. Демонструвати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в недосконалих демократіях північноамериканського, південноамериканського, австралійського та африканського регіонів, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД – 2.6. Демонструвати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в гібридних країнах, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД –2.7. Демонструвати здатність застосовувати індекси демократії для дослідження політичних процесів та явищ в авторитарних країнах, комплексно аналізувати сутність політичних режимів таких країн та їх особливості.

РН НД – 2.8. Використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної правової та політичної науки.

РН НД – 2.9. Показувати здатність до наукового моделювання національних, регіональних та глобальних політичних процесів.

Р.Н. – 2.10. Демонструвати уміння та навички щодо опрацювання та верифікації друкованих й електронних наукових джерел.

Модулі програми навчальної дисципліни.

Модуль 1. Правові системи повних (досконалих) демократій та недосконалих демократій та їх політичні профілі.

Модуль 2. Правові системи гібридних та авторитарних країн та їх політичні профілі.

2. Опис навчальної дисципліни

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Дидактична структура та кількість годин
Кількість кредитів ЄКТС: 3 Кількість модулів *: 2 Загальна кількість годин: 90 Тижневих годин: 4	Рівень освіти – перший (бакалаврський) Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини» Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Спеціалізація – «Міжнародні відносини»	Модуль 1 Лекції: 8 Практичні заняття: 10 Самостійна робота: 30 Модуль 2 Лекції: 6 Практичні заняття: 8 Самостійна робота: 28 Види контролю: поточний контроль; підсумковий контроль знань (залік)

3. ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Правові системи та їх політичні профілі»

Модуль 1. Правові системи повних (досконалих) демократій та недосконалих демократій та їх політичні профілі

Правова система. Правова система: поняття, риси та структура. Загальна характеристика правової карти світу. Поняття «правова сім'я». Класифікація та типологія правових систем та правових сімей. Глобалізація та правові системи.

Політична система. Політична система: поняття, риси та структура. Загальна характеристика політичної карти світу. Політичний режим та його різновиди. Форми правління та їх різновиди. Співвідношення права і політики, правової та політичної систем. «Стовпи» політичних систем: права людини, верховенство права, демократія. Індекс демократії, його основні категорії. Рейтинг країн за рівнем демократії. Критерії класифікації країн за рівнем демократії. Міжнародні стандарти в сфері розвитку демократії.

Повні демократії, їх правові системи та політичні профілі. Повні демократії скандинавського регіону та інших країн Західної Європи (Німеччина, Швейцарія, Люксембург). Повні демократії північноамериканського регіону (Канада). Повні демократії латиноамериканського регіону (Уругвай). Повні демократії азійського (Японія, Південна Корея, Тайвань) та австралійського (Нова Зеландія, Австралія) регіонів. Повні демократії африканського регіону (Маурітіус).

Недосконалі демократії, їх правові системи та політичні профілі. Недосконалі демократії країн Західної Європи (Бельгія, Італія, Кіпр, Португалія). Недосконалі демократії країн Східної Європи (Чехія, Естонія, Словенія та інші). Недосконалі демократії північноамериканського регіону (США). Недосконалі демократії латиноамериканського регіону (Бразилія, Аргентина, Колумбія). Недосконалі демократії азійського регіону (Індія, Малайзія). Недосконалі демократії африканського регіону (Намібія, Гана, Лесото).

Модуль 2. Правові системи гібридних та авторитарних країн та їх політичні профілі

Гібридні країни, їх політичні та правові системи. Гібридні країни Європи (Туреччина, Україна, Грузія, Армения, Боснія). Гібридні країни латиноамериканського регіону (Болівія, Гватемала, Еквадор). Гібридні країни азійського регіону (Гонконг, Бангладеш). Гібридні країни африканського регіону (Кенія, Танзанія, Мадагаскар, Марокко, Туніс).

Авторитарні країни, їх політичні та правові системи. Авторитарні країни Східної Європи та Центральної Азії (Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Казахстан, Киргизія, Азербайджан, Білорусь, Росія). Авторитарні країни Азії (Афганістан, Північна Корея, Китай, Камбоджа, В'єтнам). Авторитарні країни Близького Сходу (Саудівська Аравія, Сирія, Судан Іран, Йемен). Авторитарні країни африканського регіону (ЦАР, Чад, Конго, Нігер). Авторитарні країни латиноамериканського регіону (Куба, Нікарагуа, Венесуела).

4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль I.

Правові системи повних (досконалих) демократій та недосконалих демократій та їх політичні профілі.

Заняття 1. Правова система

(2 години)

План:

1. Правова система: поняття, риси та структура.
2. Загальна характеристика правової карти світу.
3. Поняття «правова сім'я».
4. Класифікація та типологія правових систем та правових сімей.
5. Глобалізація та правові системи.

Список літератури:

Загальна теорія права. Підручник. Харків: Право, 2020. 568 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017.

Порівняльне правознавство у таблицях: навч. посібник. Видання 4-те, змінене та доповнене / Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Харків: Право, 2021. 164 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

D. Lukianov and O. Zinchenko. .Discovering the Unexpected: Comparative Legal Studies in Eastern and Central Europe / Ed. by W.E. Butler, O.V. Kresin. Clark, New Jersey: Talbot Publishing, 2021. 562 p.

Лук'янов Д.В. Наднаціональна правова система. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 308-310.

Смородинський В.С. Мішані правові системи. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 298-301.

Правові системи сучасності: навч. посібник для магістрів права / Відп. Редактор Ю.С.Шемчушенко. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 492 с.

Заняття 2. Політична система

(2 години).

План:

1. Політична система: поняття: риси та структура. Загальна характеристика політичної карти світу.
2. Політичний режим та його різновиди.
3. Форми правління та їх різновиди.
4. «Стовпи» політичних систем: права людини, верховенство права, демократія.
5. Індекс демократії, його основні категорії. Рейтинг країн за рівнем демократії. Критерії класифікації країн за рівнем демократії.
6. Міжнародні стандарти в сфері розвитку демократії.

Список літератури:

Загальна теорія права. Підручник. Харків: Право, 2020. 568 с.

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Політологічний енциклопедичний словник. За ред. М.П.Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

Як змінювалося місце України у ключових рейтингах демократії за сім років. Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/infografika/polityka/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-klyuchovykh-rejtynhax-demokratiyi-sim-rokiv>

Council of Europe. [https://rm.coe.int/Economist Intelligence Unit](https://rm.coe.int/Economist_Intelligence_Unit). URL: <https://www.eiu.com/>

Заняття 3. Повні демократії скандинавського, західноєвропейського та північноамериканського регіонів

(2 години).

План:

1. Політична та правова системи Норвегії.
2. Політичні та правові системи Ісландії та інших країн скандинавського регіону.
3. Політичні та правові системи країн Західної Європи (Німеччина, Швейцарія, Люксембург).
4. Політична та правова системи Великобританії.
5. Політична та правова система Канади.

Список літератури:

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. Видання друге, змінене / уклад.: О.В.Петришин, О.В.Зінченко, Д.В.Лук'янов. Х.: Право, 2019. 1024 с.

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Зінченко О.В. Конституції скандинавських країн: порівняльний аналіз. Вісник національної академії правових наук України: зб. наук. пр. 2017. № 1 (88). С. 58-68.

Зінченко О.В., Воронько А. В., Лешко О. Д. Інститут омбудсмена в країнах Скандинавії. Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: "Юридичні науки". 2022. № 3. Режим доступу: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-3-7988>

Зінченко О.В. Ставлення карликових держав Європи до основоположних цінностей Європейського союзу (історія і сучасність). Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі: зб. матеріалів XXXI Харківських політологічних читань (м. Харків, 25 травня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 14-18.

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL: https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

Заняття 4. Повні демократії латиноамериканського, азійського, австралійського та африканського регіонів

(2 години).

План:

1. Політичні та правові системи країн повної демократії латиноамериканського регіону (Уругвай).

2. Політичні та правові системи країн повної демократії азійського регіону (Японія, Південна Корея, Тайвань).
3. Політичні та правові системи Нової Зеландії та Австралії.
4. Політичні та правові системи країн повної демократії африканського регіону (Маурітіус).

Список літератури:

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. Видання друге, змінене / уклад.: О.В.Петришин, О.В.Зінченко, Д.В.Лук'янов. Х.: Право, 2019. 1024 с.

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL: https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

Заняття 5. Недосконалі демократії, їх правові системи та політичні профілі

(2 години)

План:

1. Політичні та правові системи недосконалих демократій Західної Європи (Бельгія, Італія, Кіпр, Португалія).
2. Політичні та правові системи недосконалих демократій Східної Європи (Чехія, Естонія, Словенія та інші).
3. Політична та правова система США.
4. Політичні та правові системи недосконалих демократій латиноамериканського регіону (Бразилія, Аргентина, Колумбія).
5. Політичні та правові системи недосконалих демократій азійського регіону (Індія, Малайзія).
6. Політичні та правові системи недосконалих демократій африканського регіону (Намібія, Гана, Лесото).

Список літератури:

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. Видання друге, змінене / уклад.: О.В.Петришин, О.В.Зінченко, Д.В.Лук'янов. Х.: Право, 2019. 1024 с.

Зінченко Олена. Сучасне африканське право. Навчальний посібник. Харків: Право, 2023. 172 с.

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. Council of Europe.
<https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. Р. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL:
<https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL:
https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

Модуль II.

Правові системи гібридних та авторитарних країн та їх політичні профілі.

Заняття 6.

Гібридні країни, їх політичні та правові системи.

(2 години)

План:

1. Політичні та правові системи гібридних країн Європи (Туреччина, Грузія, Армєнія, Боснія).
2. Політична та правова система України.
2. Політичні та правові системи гібридних країн латиноамериканського регіону (Болівія, Гватемала, Еквадор).
3. Політичні та правові системи гібридних країн азійського регіону (Гонконг, Бангладеш).
4. Політичні та правові системи гібридних країн африканського регіону (Кенія, Танзанія, Мадагаскар, Марокко, Туніс).

Список літератури:

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. Видання друге, змінене / уклад.: О.В.Петришин, О.В.Зінченко, Д.В.Лук'янов. Х.: Право, 2019. 1024 с.

Зінченко Олена. Сучасне африканське право. Навчальний посібник. Харків: Право, 2023. 172 с.

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. Р. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL: https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

Заняття 7-8. Авторитарні країни Східної Європи та Азії, їх політичні та правові системи.

(4 години)

План:

1. Політичні та правові системи Білорусі та Росії.
2. Політичні та правові системи Таджикистану, Туркменістану.
3. Політичні та правові системи Узбекистану, Казахстану, Киргизії.
4. Політичні та правові системи Азербайджану.
5. Політичні та правові системи Афганістану.
6. Політичні та правові системи Північної Кореї.
7. Політичні та правові системи Китаю.
8. Політичні та правові системи Камбоджі, В'єтнаму.

Список літератури:

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Росія на шляху до диктатури, але дві третини світу нейтральні або підтримують її. Розбір «Індексу демократії – 2022» від The Economist.

Зінченко О.В. Причини виникнення суперпрезидентського правління у республіках Центральної Азії. Державотворчі процеси в Україні і зарубіжних країнах (до 30-річчя прийняття Декларації про Державний суверенітет України 1990 року): матеріали круглого столу Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, кафедра історії держави і права України та зарубіжних країн. М. Харків, 3 червня 2020 р. Харків, 2020. С.64-66.

Зінченко О.В. Суперпрезидентська форма правління у державах Центральної Азії. Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. № 2/2021. С. 42-45.

Зінченко О.В. Фактори формування диктатур у державах Центральної Азії. Політична система України за умов глобальних викликів і локальних проблем: збірник матеріалів XXXIV Харківських політологічних читань (м. Харків, 21 квітня 2021 р.). Харків: Право, 2021. С. 15-19.

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL: https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

Заняття 9. Авторитарні країни Близького Сходу, латиноамериканського та африканського регіонів, їх політичні та правові системи.

(2 години)

План:

1. Політичні та правові системи авторитарних країн Близького Сходу (Саудівська Аравія, Сирія, Судан Іран, Йемен).
2. Політичні та правові системи авторитарних країн африканського регіону (ЦАР, Чад, Конго, Нігер).

3. Політичні та правові системи авторитарних країн латиноамериканського регіону (Куба, Нікарагуа, Венесуела).

Список літератури:

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Порівняльне правознавство: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів: навч. посіб. Видання друге, змінене / уклад.: О.В.Петришин, О.В.Зінченко, Д.В.Лук'янов. Х.: Право, 2019. 1024 с.

Зінченко Олена. Сучасне африканське право. Навчальний посібник. Харків: Право, 2023. 172 с.

Зінченко О.В. Особливості статусу президента в арабських республіках (порівняльний аналіз). Вісник Національної академії правових наук України. 2019. № 1 (26). С.110-122.

Зінченко О.В. Особливості форми правління арабських монархій (порівняльний аналіз). Вісник Національної академії правових наук України. 2018. № 1. С. 50-64.

Зінченко О.В. Конституції Конго про права та свободи громадян (порівняльний аналіз). Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Львів, 14-15 лютого 2020 р. Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». Львів, 2020. С. 108-111.

Зінченко О.В. Арабські конституційно-абсолютні монархії – унікальний взірець державотворення. Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект» (до 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого): матеріали Круглого столу. Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Х.: ФОП Бровін О.В., 2019. С. 37-39.

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. Democracy index. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

CONSTITUTE. THE WORLD'S CONSTITUTIONS TO READ, SEARCH, AND COMPARE. URL: https://www.constituteproject.org/constitutions?lang=en&status=in_force&status=is_draft

5. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота – вид поза аудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни. Під час самостійної роботи здобувачі вищої освіти мають самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, матеріали емпіричних досліджень до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти є: доопрацювання матеріалів лекції; робота в інформаційних мережах; наукове повідомлення за вузькоспеціальною проблематикою; підготовка тематичних презентацій; підготовка та публікація наукових статей, тез тощо; розробка схем, таблиць з тем початкової дисципліни; анотування наукових статей і монографій; здійснення критичного аналізу наукових публікацій.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти полягає у вивченні додаткової навчальної, наукової літератури, ознайомленні із нормативно-правовими актами, які регламентують науково-дослідницьку сферу.

Самостійна робота призначена для поглиблення знань здобувачів вищої освіти з тем, що передбачені навчальною дисципліною.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися в науковій бібліотеці Університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу здобувачів вищої освіти до потрібних дидактичних засобів.

Формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти є:

- опрацювання нової наукової та навчальної літератури, законодавчих актів України та зарубіжних країн;
- підготовка до практичних занять;
- робота над окремими темами навчальних дисциплін, які згідно з робочою програмою навчальної дисципліни винесені на самостійне опрацювання студентів;
- робота над кейсами з питань прийняття й виконання нормативно-правових актів;
- створення портфоліо за темами навчальної дисципліни та його презентація;
- самотестування;
- підготовка індивідуальних робіт (реферат, стаття, тези, есе тощо);
- участь у конкурсах студентських наукових праць;
- підготовка до всіх видів поточних контрольних випробувань (колоквіумів, тестування, контрольна робота тощо);
- підготовка до семестрового заліку тощо.

Вибір здобувачем вищої освіти форм самостійної роботи здійснюється за його власними інтересами та узгоджується з викладачем, який забезпечує організацію, контроль та оцінку якості виконання відповідної роботи.

6. ФОРМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Формами контролю знань здобувачів вищої освіти є *поточний* та *підсумковий* контроль.

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти включає:

- контроль якості засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, захист есе або реферату за ініціативи здобувача вищої освіти. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки здобувача. У ході практичного заняття здобувач може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);
- контроль якості засвоєння здобувачами вищої освіти програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквіумів.

Протягом семестру здобувачі вищої освіти виконують самостійну роботу, у тому числі у формі підготовки індивідуальної роботи (реферат, стаття, тези доповіді, есе тощо).

Максимальна кількість балів за індивідуальну роботу (реферат, стаття, тези доповіді, есе тощо) – 20 балів.

Формою *підсумкового контролю* знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є залік. Мінімальна кількість балів для отримання заліку – 60.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами
контрольних заходів:

Поточний контроль		Індивідуальна робота здобувачів (реферат, стаття, тези)	Підсумкова оцінка знань (залік)
Модуль № 1	Модуль № 2		

ПЗ	Тест/контрольна робота/колоквіум	ПЗ	Тест/контрольна робота/колоквіум	доповіді, есе тощо).	
max 35	max 8	max 30	max 7	max 20	max 100

Критерії оцінювання результатів навчання:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Тестування/контрольна робота/колоквіум	Max 8/7	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	4	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка індивідуальної роботи здобувача вищої освіти Реферат	Max 10	Виконані всі вимоги до написання реферату: проведений професійний пошук, оброблення та аналіз інформації з різних первинних та вторинних джерел; визначена проблема й обґрунтована її актуальність; зроблений аналіз різних поглядів на проблему науковців; сформульовані чіткі завдання дослідження; логічно викладена власна позиція; зміст реферату відповідає темі, що розкрита повністю; сформульовані висновки відповідно до завдань; витриманий обсяг реферату; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.
	6	Вимоги до написання реферату виконані частково: проведений професійний пошук, оброблення та аналіз інформації з первинних та вторинних джерел з окремими порушеннями; не повною мірою обґрунтовано актуальність проблеми, висновки не чіткі; наявні певні неточності у викладенні матеріалу; вимоги щодо оформлення реферату дотримані не в повному обсязі.
	Min 0	Реферат підготовлено з великою кількістю помилок: оброблений не значний масив первинних та вторинних джерел; тема розкрита фрагментарно та нелогічно; немає висновків; вимоги щодо оформлення реферату не дотримані.
Стаття	Max 20	Глибоке знання проблем, пов'язаних з темою дослідження. Вільне володіння матеріалом,

		вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні і практичні висновки. У статті представлені всі структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт, тема розкрита логічно та збалансовано. Оформлення статті відповідає вимогам наукового видання.
	Min 0	Тема статті висвітлена поверхнево, з великою кількістю логічних та фактологічних помилок. У статті відсутні основні структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт. Оформлення статті не відповідає вимогам наукового видання.
Тези доповіді	Max 15	Глибоке знання проблем, пов'язаних з темою дослідження. У тезах представлені всі структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт, тема розкрита логічно та збалансовано. Оформлення тез відповідає вимогам наукового заходу.
	Min 0	Тема тез висвітлена поверхнево, з великою кількістю логічних та фактологічних помилок. У тезах відсутні основні структурні елементи необхідні для такого різновиду наукових робіт. Оформлення тез не відповідає вимогам наукового заходу.
Есе	Max 6	Есе виконано самостійно, сумлінно та добросовісно. Містить ключову ідею, що розкривається у змісті роботи на конкретних прикладах із життєдіяльності суспільства, підходах науковців, але з формуванням та наведенням автором власного ставлення до досліджуваного питання.
	4	Есе фрагментарно розкриває ключову ідею, містить методологічні помилки, недостатнє обґрунтування досліджуваного питання.
	Min 0	Тема есе не розкрита або в ній виявлено некоректні запозичення (плагіат).
Залік	Max 100	Відмінне володіння матеріалом із дисципліни.
	Min 60	Достатнє засвоєння матеріалу з дисципліни.

7. СЛОВНИК

Абсолютна монархія – це різновид монархії, в якій монарх є джерелом влади в державі, в якій і формально, і фактично виключно йому належить суверенітет, зосередження усієї повноти влади перетворює його на наддержавну інституцію з необмеженою владою, компетенція якої не підлягає регламентації; відсутній поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки, що встановлює єдиновладдя; наявний відповідальний тільки

перед монархом розгалужений бюрократичний апарат для проведення державної політики і досягнення найвищого ступеня централізації; народ відсторонений від участі в управлінні загальнодержавними справами, для чого взагалі немає організаційних форм; монарх не несе конкретної політичної і юридичної відповідальності за результати свого правління, а за помилки і зловживання в державному керівництві відповідають чиновники.

Авторитарний режим – це стан політичного життя суспільства, при якому мають місце часткове чи повне відсторонення народу від державної влади, обмеження і порушення формально проголошених прав і свобод людини і громадянина. Залежно від пануючої ідеології та рівня відсторонення народу від влади, порушення його прав і свобод авторитарні політичні режими поділяються на тиранічні, фашистські, расистські, військово-диктаторські та інші.

Англо-американська правова сім'я (англосаксонська або сім'я загального права) – це правова сім'я, яка розподіляється на групи англійського й американського права та для якої характерні наступні риси: відсутність рецепції римського права, суддівський характер права, наступність права, розвиток загального права юристами-практиками, менш абстрактний характер норм, ніж у романо-германському праві, виокремлення прецедентного та статутного права, існування в англійському праві загального права та права справедливості, виокремлення матеріального і процесуального права з пріоритетом останнього, відсутність принципового значення поділу на приватне і публічне право, непоширеність кодифікації та консолідований характер кодексів, змагальна судова процедура, важлива роль інституту суду присяжних, об'єднання норм права за інститутами, а не за галузями права (відсутність системності права).

Верховенство права – принцип, основним змістом якого є забезпечення панування права над політичною владою держави та іншими суспільними нормативними регуляторами, унеможливлення прояву свавілля державної влади, забезпечення дотримання вимог справедливості, а також реалізації прав людини та основних свобод і їх відповідних гарантій.

Вестмінстерська монархія – тип монархій, що походить від назви Вестмінстерського статуту 1931 р. – акту, який визначив правовий стан домініонів та їхніх взаємовідносин з Великобританією. Він визнав повну самостійність домініонів у внутрішніх і зовнішніх справах та їхню рівність з Великобританією. У той же час Великобританія зберігала фактичний контроль над зовнішньою політикою домініонів, який поступово зменшувався із розвитком домініонів і послабленням Англії. Вестмінстерський статут закріпив визначення юридичної рівноправності домініонів з метрополією й оформив

створення Британської Співдружності. Після розпаду упродовж 1950-1970-х рр. Британської імперії низка незалежних країн визнала номінальну владу англійського монарха й отримала назву «вестмінстерської монархії». Умовне поєднання фактичного парламентаризму із визнанням королівської влади Великобританії і складало особливість цієї групи країн. Фактично «вестмінстерські монархії» були парламентськими республіками, але добровільно визнали своє членство Спільноти і владу англійської Королеви, яка перебувала далеко за океаном і реально не правила навіть у Великобританії.

Виконавча влада – це виокремлена в умовах поділу влади гілка державної влади, яка має прерогативу виконувати ухвалені парламентом закони та інші рішення. Виконавча влада здійснюється урядом.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина – це система загальних (політичних, економічних, духовних та ін.) і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень.

Гібридна правова система – це сукупність національних правових систем, які мають спільні риси, що виявляються в єдності їх закономірностей і тенденцій розвитку на основі сприйняття елементів правових систем виключно романо-германського і англо-американського типів.

Глобалізація – це загально-цивілізаційний процес, який справляє величезний вплив на політичну та інші сфери людського буття. Трактуються як «розширення світових соціальних зв'язків, які з'єднують віддалені регіони таким чином, що місцеві події розвиваються під впливом подій, які відбуваються за багато миль від них».

Демократія – це форма такої держави, яка заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення широких прав і свобод громадян, їх участі у формуванні і функціонуванні апарату політичної влади і контролю за його діяльністю.

Демократичний режим – це стан політичного життя суспільства, при якому державна влада здійснюється на основі принципів широкої і реальної участі громадян та їх об'єднань у формуванні державної політики, створенні та діяльності державних органів, додержанні прав і свобод людини.

Держава – це територіальна організація політичної влади, що існує на певній соціальній базі, виступає як офіційний представник усього суспільства і забезпечує з допомогою спеціального апарату реалізацію своєї політики.

Державний апарат – це сукупність державних органів, їх ланок і підрозділів, уповноважених безпосередньо здійснювати державну владу та управління, які спираються у своїй діяльності на можливість застосування примусу.

Державно-правовий режим – система прийомів, методів і способів здійснення державної влади. Ця категорія форми держави є визначальною для характеристики соціальної сутності держави, її призначення, спрямованості розвитку до соціальної та правової чи, навпаки, до кланової, антисоціальної тощо.

Доктрина – вчення, наукова і філософська теорія, система ідей і поглядів, керівний теоретичний або політичний принцип.

Дуалістична монархія – це форма державного правління, за якої, по-перше, влада монарха обмежена законодавчими повноваженнями обраного населенням парламенту, а по-друге, монарх формує відповідальний тільки перед ним уряд і володіє сильними законодавчими прерогативами.

Духовні гарантії прав і свобод людини і громадянина – це панування у свідомості людей і суспільства уявлень відносно того, що саме людина є в цивілізованому суспільстві найвищою цінністю, первинним носієм юридичних потреб та інтересів, головним суб'єктом права, навколо прав і свобод якого формується сучасна правова система. Невід'ємною складовою духовних гарантій прав і свобод людини і громадянина виступає повага до права як до необхідного і важливого засобу регулювання соціальних відносин у сучасному суспільстві, законності як оптимального режиму відносин між людиною та державою.

Законодавча влада – це виокремлена в умовах поділу державної влади гілка влади, яка має виключні повноваження на ухвалення законів. Органами законодавчої влади виступають парламенти.

Змішана республіка – це система, яка поєднує елементи президентської і парламентської республік, для неї властива чітко виражена біцефальна система виконавчої влади. Відбувається своєрідне поєднання елементів парламентської і президентської республік.

Економічні гарантії прав і свобод людини і громадянина – це соціально-ринкова економіка, рівність форм власності, свобода зайняття підприємницькою діяльністю, високий рівень продуктивності праці та економічного розвитку суспільства, що дає змогу забезпечити добробут, гідний рівень життя і соціальний захист членів суспільства, подолати такі негативні явища, як бідність, безробіття, низька оплата праці тощо.

Індекс демократії та його основні категорії – це індекс, який базується на п'яти категоріях: виборчий процес і плюралізм, функціонування уряду, політична участь, політична культура та громадянські свободи. На основі своїх оцінок за низкою показників у цих категоріях кожен країну класифікують як один із чотирьох типів режиму: «повна демократія», «недосконала демократія»

(неповна, дефектна демократія), «гібридний режим» (гібридні країни) або «авторитарний режим» (авторитарні країни).

Індуське право – право общин, члени яких сповідують індуїзм (проживають в Індії, Пакистані, Бірмі, Сінгапурі, Малайзії та ін.).

Інститут демократії – це юридично оформлений самостійний структурний або функціональний елемент організації державної влади для вирішення певних завдань політичного життя. Інститути демократії за ступенем складності поділяються на: структурні (сесії представницьких органів, їх постійні комітети, депутатські фракції тощо), функціональні (депутатський запит, правотворчий почин, соціально-економічні, політичні, соціально-культурні, особисті права громадян, вибори, громадська думка та ін.), структурно-функціональні (наприклад, територіальна або національна автономія).

Іудейське право – релігійно-правова система, що регулює суспільні відносини всередині єврейської громади, яка сповідує іудаїзм.

Канонічне право – релігійно-правова система, яка регулює відносини всередині громади, що сповідує християнство.

Квазінаціональні правові системи – це правові системи держав і територій з невизначеним статусом, невизнаних держав, несамотійних територій, на яких відсутній суверенітет, та число яких на початку ХХІ ст. швидко зростає, загострюючи разом з тим міжнародні відносини на різних континентах і в цілому у світі. Такі території можуть перебувати під зовнішнім управлінням різних країн.

Китайське право – самостійна оригінальна правова система, яка розвивалася практично без якогось впливу зовні, власна традиційна правова культура й самобутня правосвідомість, які поклали початок далекосхідним правовим системам.

Конституція – основний закон держави, акт установчого характеру та найвищої юридичної сили, який закріплює загальні засади громадянського суспільства і держави, основи правової системи, правового статусу громадян, державно-територіального устрою, організації органів державної влади і місцевого самоврядування.

Конституційна або парламентська монархія – різновид монархії, в якій основу організації державної влади складає поділ державної влади на три гілки – законодавчу, виконавчу і судову. Перша з них представлена парламентом, обраним всенародним голосуванням. Носієм виконавчої влади в конституційних монархіях є уряд, який виступає колегіальним носієм виконавчої влади, відповідальним перед парламентом за здійснюваний ним

політичний курс. Уряд виконує функції управління і керівництво державними справами.

Конституційний закон – закон, яким вносяться зміни чи доповнення до Конституції, або закон, передбачений нею, що приймається в розвиток її положень.

Міжнародні правові системи – це правові системи, що утворюються укладанням міжнародних угод. Вони складають цілісну структурно впорядковану за допомогою міжнародно-правових норм та інших правових засобів стійку взаємодію суб'єктів міжнародного права, що забезпечує досягнення міжнародного правопорядку як необхідної передумови функціонування світової системи в цілому та регіональних систем зокрема. Для цих правових систем властиві власні структури і джерела права, форми правотворчості та правозастосування, специфічні механізми захисту юридичних норм від можливих порушень.

Міжнародний договір – це угода між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з питань, що становлять для них спільний інтерес, яка регулює їх відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків.

Міжнародно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина – це право кожного після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна або інша країна.

Мішані правові системи – це група систем, що сформувалися (або продовжують формуватися) під впливом кількох правових сімей разом, спираються на їхні юридичні традиції та інструменти

Монархія – це форма державного правління означає одноособове правління, єдиновладдя. Вона існує на підставі трьох принципів – безстроковості (довічності), престолоспадкування і непогрішимості трону (безвідповідальності). Безстроковість означає, що влада монарха не обмежується певним терміном повноважень, які припиняються смертю або зреченням. Непогрішимість же означає, що монарх не несе відповідальності перед своїми підданими.

Мусульманське право – релігійно-правова система, що регулює суспільні відносини всередині громади, яка сповідує іслам.

Наднаціональна правова система – це правова система, що поширюється на соціальні системи кількох (багатьох) правових систем. Наднаціональні правові системи можуть бути міжнародними та релігійними.

Національна правова система – це правова система окремої держави. В наші дні така система є основним елементом сучасної правової карти світу.

Парламентська республіка – тип республік, в яких верховна державна влада належить обраному народом органу – парламенту, котрий, як правило, формує всі інші вищі органи державної влади. Парламентська форма республіканського правління властива перш за все розвиненим країнам. Ефективне функціонування механізму здійснення державної влади за такої форми відбувається за наявності у суспільстві високого рівня політичної організації, в першу чергу це стосується розвиненої партійної системи. За інших умов формування урядової більшості постає досить складним, більшість виявляється нестабільною, негативно впливаючи на урядову діяльність.

Політика – це відносини між державними утвореннями, великими соціальними групами, етносами, націями, верствами населення, класами, конфесіями, партіями, громадськими організаціями з приводу тих чи інших соціальних подій.

Політична карта світу – це сукупність усіх існуючих політичних систем.

Політична партія – інститут громадянського суспільства, покликаний визначати політичні шляхи та напрямки його розвитку, реалізовувати їх через вибори до представницьких органів влади та діяльність в їх складі або контролювати їх у разі перебування в опозиції.

Політична система – це цілісна, впорядкована сукупність політичних інститутів, політичних ролей, відносин, процесів, принципів політичної організації суспільства, підпорядкованих існуючим у ньому політичним, соціальним, юридичним, ідеологічним, культурним нормам, історичним традиціям і настановам політичного режиму конкретного суспільства.

Політичні гарантії прав і свобод людини і громадянина – це політичний плюралізм і багатопартійність, орієнтація різних соціальних сил на цінності політичного дискурсу і злагоди, сформована на демократичних засадах виборча система, яка надавала б змогу громадянам реально впливати на вироблення державної політики, брати активну участь в управлінні державними справами, розробленні та обговоренні законопроектів.

Права і свободи людини і громадянина – це правові можливості (надбання), необхідні для існування і розвитку особи, які визнаються невід’ємними, мають бути загальними і рівними для кожного, забезпечуватись і захищатись державою в обсязі міжнародних стандартів.

Право – заснована на уявленні про справедливість міра свободи і рівності, що відображає потреби суспільного розвитку, яка у своїй основі склалася в процесі повторюваних суспільних відносин і визнається та охороняється державною.

Право об'єктивне – сукупність норм права, що виражені (ззовні об'єктивовані) у відповідних юридичних джерелах (нормативно-правові акти, судові рішення, правові звичаї тощо).

Правова акультурація – це процес глобальної трансформації, яку зазнає одна правова система від контакту з іншою правовою системою з використанням різних за природою та силою впливу засобів примусу, головний чинник «змішування» правових систем.

Правова держава – це організація державної влади, заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави.

Правова ідеологія – це сукупність ідей, принципів, теорій, концепцій, які в систематизованій формі відображають і оцінюють правову дійсність.

Правова карта світу – це сукупність усіх існуючих правових систем: національних, субнаціональних, наднаціональних та квазінаціональних.

Правова культура – якісний стан правового життя суспільства, який характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи – станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, правозастосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини.

Правова сім'я – це певна сукупність правових систем, об'єднаних спільністю найбільш важливих рис, які вказують на суттєву схожість цих систем.

Правова система – сформована під впливом закономірностей розвитку певного суспільства сукупність усіх його правових явищ, які перебувають у постійних зв'язках між собою та з іншими соціальними явищами.

Правовий порядок – фактичний стан правовідносин у певному суспільстві, який полягає в досягнутому рівні впорядкованості суспільного життя різноманітними юридичними засобами, що ґрунтуються на правовому законі.

Президентська республіка – це різновид республік, в яких президент є одночасно главою держави і уряду (виконавчої влади), обирається безпосередньо народом або обраними народом виборцями, а тому несе політичну відповідальність безпосередньо перед народом, уряд формується президентом і відповідальний перед ним, наявний інститут відповідальності президента у вигляді процедури відсторонення від влади (імпічмент); члени парламенту не можуть бути членами уряду; президент не має повноважень щодо розпуску парламенту, відсутній інститут парламентської відповідальності уряду. Парламент (наприклад, Конгрес США) не може відправити уряд у відставку, існує чітке розмежування між органами законодавчої та виконавчої

гілок влади. Президентська форма республіканського правління у наш час виявляється найбільш поширеною.

Принципи демократії – це безумовні вимоги, які випливають з самої сутності демократії і належать до всіх її суб'єктів та інститутів. До фундаментальних принципів демократії належать: закріплення та гарантованість прав і свобод людини, політична багатоманітність (плюралізм), поділ влади, гласність, залучення населення до вирішення питань державного значення. Вони є запорукою успішного застосування багатьох інших принципів – урахування громадської думки, співробітництва різних політичних сил, узгодження їх інтересів, урахування і охорони прав меншості, взаємоконтролю органів, що належать до різних гілок державної влади, підзвітності і підконтрольності посадових осіб та управлінських органів перед представницькими органами і населенням тощо.

Принципи права – найбільш загальні вимоги, що ставляться до суспільних відносин та їх учасників, а також вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості та свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи.

Релігійні правові системи – це правові системи, які нерозривно пов'язані з певною релігією – ісламом, індуїзмом, іудаїзмом чи християнством; в яких ставляться до права як до наслідку божественного одкровення, а не раціональної діяльності людини чи держави; право має персональний характер дії; характерне невизнання принципу формальної рівності прав людини.

Республіка – це форма правління, при якій вищі органи державної влади обираються безпосередньо народом або формуються виборними установами на певний строк. Республікам властиві наступні юридичні ознаки: 1) виборність вищих органів держави безпосередньо або опосередковано народом, тобто представницький характер державної влади; 2) змінюваність вищих посадових осіб і державних органів в результаті виборів; 3) строковість повноважень вищих посадовців держави та державних органів; 4) відповідальність вищих посадових осіб держави за неналежне виконання своїх повноважень перед народом або вищим представницьким органом; 5) верховенство актів, які видаються вищим представницьким органом.

Рецепція – це запозичення правовою системою основних засад і принципів підходів іноземного права.

Романо-германська правова сім'я (континентальна чи цивільного права) – правова сім'я, до якої входять держави, у яких верховенство в системі законодавства і відповідно джерел права належить конституціям та конституційним законам, характерний органічний зв'язок з римським правом,

утворення на основі вивчення римського і канонічного права в європейських університетах, доктринальність і концептуальність, абстрактний та загальний характер норм права, домінуюча роль закону в системі джерел права, яскраво виражений кодифікований характер, поділ на публічне і приватне право. Романо-германська правова сім'я розподіляється на дві групи: романського і німецького права.

Самоврядування – це різновид соціального управління (врядування), в основу якого покладене спільне вирішення учасниками суспільних відносин суспільних справ, що поєднується зі спільною діяльністю у виконанні прийнятих рішень.

Система законодавства – уся система чинних нормативно-правових актів.

Система права – сукупність чинних принципів і норм права, якій притаманні єдність, узгодженість, диференціація (поділ) і згрупованість норм у відносно самостійні структурні утворення (інститути, галузі та підгалузі права).

Субнаціональна правова система – це правова система, що існує в межах єдиної національної правової системи, але одночасно має значну автономію та специфіку. Прикладом такої системи можна назвати правову систему будь-якого штату в США чи суб'єкт іншої федеративної держави, Шотландії у Великій Британії.

Судова влада – це виокремлена за умов поділу державної влади гілка влади, що має виключні повноваження на здійснення правосуддя.

Суперпрезидентська республіка – тип республіки, яка є фактично незалежною, неконтрольованою на практиці законодавчою або судовою гілками влади системою правління, основним змістом якої є гіпертрофовані президентські повноваження. У суспільствах, які не мають глибоких демократичних традицій, президентська форма правління може сприяти авторитаризму, корупції і політичній нестабільності.

Тоталітарний режим – найбільш жорстка форма недемократичного режиму, що характеризується крайніми проявами авторитаризму, за якого народ повністю відсторонюється від державної влади, яка формується без фактичної участі народу і не контролюється ним; держава прагне до глобального панування над усіма сферами суспільного життя, державного контролю в економіці, політиці, культурі, засобах масової інформації, особистому житті тощо; особистість знецінена, вона виступає як засіб для досягнення державних цілей; панує принцип «дозволено тільки те, що прямо передбачено законом»; характерна ідеологічна одноманітність, застосування засобів соціальної демагогії; відкрите застосування державою збройного примусу відносно суспільства.

Традиційна правова сім'я (правові системи традиційного типу) – це правові системи, в яких звичай (традиція) є основним джерелом права, характерним є негативне ставлення до законодавства, ігнорування державних структур у процесі реалізації норм права та слабкий розвиток юридичної інфраструктури (тривала відсутність юридичних професій, юридичних навчальних закладів, правової науки, юридичних шкіл).

Унітарна держава – форма територіального устрою, який передбачає єдину державу, територія якої розподіляється на адміністративні одиниці, які входять до складу цієї держави, не маючи суверенних прав; наявна єдина система органів державної влади, побудованої на підставі ієрархічної підпорядкованості місцевих органів центральним, єдина для усієї держави конституція та система законодавства, єдина судова система.

Федеративна держава – форма територіального устрою, який представляє собою союзну державу, яка об'єднує інші державні утворення, держави-члени та має наступні ознаки: 1. об'єднання суб'єктів федерації із певною політичною самостійністю; 2. розмежування повноважень між федерацією та її суб'єктами; 3. дворівнева система органів законодавчої, виконавчої та судової влади: федеральні органи та органи суб'єктів федерації; 4. дворівнева система законодавства: федеральне законодавство та законодавство суб'єктів федерації; 5. Двопалатний парламент (бікамералізм), у якому одна із палат представляє суб'єктів федерації, забезпечуючи можливість враховувати їхні інтереси в ухваленні загальнодержавних постанов.

Форма державного устрою – це елемент форми держави, який характеризує внутрішню структуру держави, спосіб її територіального поділу, співвідношення держави як єдиного цілого з її складовими частинами, міру централізації та децентралізації державної влади. Виділяють дві форми державного устрою: просту (унітарну) і складну (федеративну, конфедеративну та ін.).

Форма правління – це елемент форми держави, який характеризує способи формування вищих органів державної влади, їх компетенцію, структуру, принципи взаємовідносин та ступінь участі населення в їх формуванні. Традиційно в науці розрізняють дві форми правління – монархію і республіку.

Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина – це правові процедури їх реалізації, право знати свої права і обов'язки, право на юридичну допомогу, в тому числі безкоштовну, на судовий захист, на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб, на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної

шкоди, завданої їх незаконними рішеннями, діяльністю чи бездіяльністю, встановлення юридичної відповідальності за порушення чи обмеження прав людини. Юридичними гарантіями прав і свобод людини і громадянина виступає система таких специфічних юридичних конструкцій, як презумпція невинуватості, неможливість зворотної дії закону, що встановлює або посилює юридичну відповідальність за правопорушення, неможливість бути двічі притягнутим до юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення.

8. ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
3. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Про Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо): лист МОН України від 15.08.2018 р. № 1/11-8681. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya/1-11-8681-vid15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>.
5. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 №2365-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 № 2658-XII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 №4572-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
8. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики: Закон України від 01.07. 2010 р. № 2411-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
10. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

Основна література

Застосування міжнародних стандартів. Рада Європи. Посібник для національних спостерігачів за виборами. *Council of Europe*. <https://rm.coe.int/1680597994>

The Economist Intelligence Unit's index of democracy. *Democracy index*. 2007. P. 1-11.

Democracy Index 2023. *Economist Intelligence Unit*. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/>

Загальна теорія права. Підручник. Харків: Право, 2020. 568 с.

Порівняльне правознавство у таблицях: навч. посібник. Видання 4-те, змінене та доповнене / Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Харків: Право, 2021. 164 с.

Правова карта сучасного світу: навч. посібник для студентів-магістрів юрид. вищих навч. закладів і факультетів / Петришин О.В., Лук'янов Д.В., Гетьман Є.А., Гиляка О.С., Зінченко О.В. Харків: Право, 2023. 478 с.

Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2013. 677 с.

Політологічний енциклопедичний словник. За ред. М.П.Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

Зінченко Олена. Сучасне африканське право. Навчальний посібник. Харків: Право, 2023. 172 с.

D. Lukianov and O. Zinchenko. *Discovering the Unexpected: Comparative Legal Studies in Eastern and Central Europe* / Ed. by W.E. Butler, O.V. Kresin. Clark, New Jersey: Talbot Publishing, 2021. 562 p.

Додаткова література

Where democracy is most at risk. Four lessons from EIU's new ranking of democracies. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/02/14/four-lessons-from-the-2023-democracy-index>

Росія на шляху до диктатури, але дві третини світу нейтральні або підтримують її. Розбір «Індексу демократії – 2022» від The Economist.

Журнал Forbes Ukraine. URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-0202202>

Як змінювалося місце України у ключових рейтингах демократії за сім років. *Слово і діло: аналітичний портал*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/infografika/polityka/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-klyuchovykh-rejtynhax-demokratiyi-sim-rokiv>

Зінченко О.В. Конституції скандинавських країн: порівняльний аналіз. *Вісник національної академії правових наук України: зб. наук. пр.* 2017. № 1 (88). С. 58-68.

Зінченко О.В. Суперпрезидентська форма правління у державах Центральної Азії. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. № 2/2021. С. 42-45.

Зінченко О.В. Фактори формування диктатур у державах Центральної Азії. *Політична система України за умов глобальних викликів і локальних проблем: збірник матеріалів XXXIV Харківських політологічних читань* (м. Харків, 21 квітня 2021 р.). Харків: Право, 2021. С. 15-19.

Зінченко О.В., Воронько А. В., Лешко О. Д. Інститут омбудсмена в країнах Скандинавії. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: "Юридичні науки"*. 2022. № 3. Режим доступу: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-3-7988>

Зінченко О.В. Особливості статусу президента в арабських республіках (порівняльний аналіз). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2019. № 1 (26). С.110-122.

Зінченко О.В. Особливості форми правління арабських монархій (порівняльний аналіз). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. № 1. С. 50-64.

Зінченко О.В. Конституції Конго про права та свободи громадян (порівняльний аналіз). *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. м. Львів, 14-15 лютого 2020 р. Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив». Львів, 2020. С. 108-111.

Зінченко О.В. Причини виникнення суперпрезидентського правління у республіках Центральної Азії. *Державотворчі процеси в Україні і зарубіжних країнах (до 30-річчя прийняття Декларації про Державний суверенітет України 1990 року): матеріали круглого столу Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, кафедра історії держави і права України та зарубіжних країн*. М. Харків, 3 червня 2020 р. Харків, 2020. С.64-66.

Зінченко О.В. Арабські конституційно-абсолютні монархії – унікальний взірець державотворення. *Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект» (до 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого): матеріали Круглого столу*. Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Х.: ФОП Бровін О.В., 2019. С. 37-39.

Зінченко О.В. Ставлення карликових держав Європи до основоположних цінностей Європейського союзу (історія і сучасність). *Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі: зб. матеріалів XXXI Харківських політологічних читань* (м. Харків, 25 травня 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 14-18.

Лук'янов Д.В. Наднаціональна правова система. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права* / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 308-310.

Сморозинський В.С. Мішані правові системи. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права* / редкол.: О.В.Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 298-301.

Правові системи сучасності: навч. посібник для магістрів права / Відп. Редактор Ю.С.Шемчушенко. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 492 с.

Інтернет-ресурси:

1. Електронний архів-репозитарій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/782>.
2. Офіційний веб-сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/>.
3. Офіційний веб-сайт інституту філософії імені Г.С. Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/>.
4. Офіційний веб-сайт Національної академії правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>.
5. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/>.
6. Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
7. Council of Europe. <https://rm.coe.int/>
8. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/>

СЕНМК

Стандартизований навчально-методичний комплекс кафедри прав людини та юридичної методології. URL: <https://library.nlu.edu.ua/senmk/itemlist/category/>

НЕІК

Навчальний електронний інформаційний комплекс кафедри прав людини та юридичної методології.

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ ТА ЇХ ПОЛІТИЧНІ ПРОФІЛІ»

для студентів спеціальності 291

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Укладачі:

Погребняк Станіслав Петрович

Зінченко Олена Володимирівна

Відповідальний за випуск – Погребняк С.П.